

Эхэ найсан нютагаа эд камта мандуулаа!

БУРЯАД ҮНЭН

1995
НОЯБРЬ
9
Намарайһуулуан
нохой
һары 17
ЧЕТВЕРГ
гарагай 5
№212 (19305)
Газетын сэн
хэлсээтэ.

1921 оной
декабри 21-һээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

АГУУ ОКТАБРИИН ҺАЙНДЭР - УЛААН-ҮДЭДЭ

Улаан-Үдэ хотын айнай болон ажалай манай ороние һандаргаһан Борис Ельцин, тэрэнэй туһамаршад энээндэ эзмэтэй".
- Манай зүрхэ сэдхэлдэ үнэтэй сэнтэйгээр һанагдажа байдаг Агууехэ Октябриин һайндэрөөр та бүгэдэниие амаршалнаб! гээд, ажалай ветеран Г. П. Мироновагай үгтээ эхилхэдэнь, сугларагшад нэрэмэ алыга ташалгаар утана.
- Бултанай мэдэһээр, хилэмэнэй, гэр байрымнай, транспортаар ябаха харгын болон бусад түлбэри үдэрһөө үдэртэ нэмэжэ, бултанай байдал улам доройтуулна. Урдань абадаг мүнгөөрөөл поезд, самолёдоор хаанашье ошожо ерэхэ аргатай байгаабди. Эхэ орондоо урбаһан Горбачёв Ельцин хоёрой гэмээр богони саг соо оромнай һалан һандаржа, олонхинь гуйраншалжа эхилээ, яагаашьегүй ябаһан залуу хүбүүднай Чечнягай дайнда алуулна. Революцида урбагшад коммунистуудые муушалжа, элдэб эсын үтэ хүүр тараана.
Хүндэтэ нүхэд! Мүнөө бидэнэр Гүрэнэй Дүүмэдэ болохоёо байгаа һунгалтада найдамтай түлөөлэгшээ оложо һунгаха ёһотойбди. Октябриин һайндэрмандаха болгогой. Ураа! гээд Галина Павловна үгтээ түгэсхэбэ.
Митинг дээрэ хамтадаа 7 хүн, тэрэ тоодо студент В. Красиков үтэ хэлэжэ, Агууехэ һайндэрөөр республикынгаа хүн зоние амаршалба. Тэрэнэй һүүлээр Улаан тугуудаа намилзууһаар ниислэл хотын гол талмай дээгүүр ойн баярай жагсаал үнгэрөө.

Бурядай гүрэнэй Ленинэй орденто оперо болон баледай академическэ театрай ордон соо Улаан-Үдэ хотын ажалшад, ветеранууд олоороо сугларжа, Агуу Октябриин 78 жэлэй ойн баярай суглаа үнгэргэбэ. Театр соо нэгшье сүлөө һуури байгаагүй.
Үдэрэй 12 сагта эхилһэн һайндэрэй суглаандээрэ Россин Федерациин Компартиин республиканска эмхиин гүйсэдхэхэ комитедэй түрүүлэгшэ В. Б. Базаров "Агуу Октябрь - манай зүрхэ сэдхэлдэ" гэхэн дэлгэрэнгы элдхэл хэжэ, сугларагшад айнарал татаба.
Баярай суглаан дээрэ Бурядай хүдөө ажахын академиин ректор, эрдэмэй доктор А. Ц. Балдуев, Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнда хабаадаһан военврач В. А. Кравченко, Россин Гүрэнэй Дүүмын депутат Н. Я. Кондаков, КПРФ-гэй Тарбагатайн райкомой нэгэдэхи секретарь Н. А. Шишмарев, Улаан-Үдэ хотын захиргаанай гулваа А. Г. Лубсанов, БГПИ-гэй II курсын студент Н. С. Халаев болон бусад үтэ хэлэжэ, хуушанай совет гүрэнэй бүхы арад зондо Октябриин революциин түхөөһөн аша туһа, һайн һайхан үзэгдэл тухай дурсажа, мүнөөнэй һандарал хохидолой гол шалтагаануудые элирхэйлжэ, нимэ байдалһаа гараха ажал ябуулганууд тухай тогтоһон байна.
Удаань театрай болон һайн дуранай артистууд һайндэрэй концерт дэлгээ.
Б. ЦЫРЕМПИЛОВ.
ЗУРАГУУДАДЭЭРЭ: митингдэ хабаадагшад; багшанарай институтай студент Василий Красиков үтэ хэлэжэ бейна.
С. БААДУЕВАЙ фото.

ПРАВИТЕЛЬСТВЫН ХҮДЭЛМЭРИИН ДОЛООН ХОНОГ

Буряад Республикын Правительствоын Президиумэй заседани ноябриин 8-да үнгэргэгдэжэ, "Буряад Республикада физкультура болон спорт тухай" Буряад Республикын Хуулийн проект болон "Ветеранууд тухай" Россин Федерациин Хуулийн хэр зэргээр бэлүүлэгдэжэ байһан тухай зүбшэн хэлсэбэ. Мүн лэ энэ зүблөөн дээрэ хүдөө ажахын үйлдэбэриин доройтон уналгы тогтоохо талаар хэмжээнүүд, республикын мал ажахыда үүлтэр һайжаруулаха хэрэгые эмхидхэлгэ ба гүрэнэй зүгһөө тус һалбарие дэмжэхэ талаар хэмжээнүүд хаража үзэгдөө. Ноябрьриин 10-да Буряад Республикын Хүн зоние социальна талһаа хамгаалгын министрство Бурядай гүрэнэй телерадиокомпаниитай хамта "Үхибүүдтэ туһалым" гэхэн телемарафон үнгэргэхэнь. Энэл үдэр Буряад Республикын Президентын дэргэдэхи нютагай өһөдэгтөө хүтэлбэрилхэ талаар советэй түрүүшын заседани болохо.
Буряад Республикын Правительствоын Түрүүлэгшын нэгэдэхи орлогшо М. А. Спасовай хүтэлбэрилдэг министрствэнүүд болон албан зургаануудта ноябриин 9-дэ Правительствоын урьһаламжануудые хубаалгын комиссцин заседани үнгэргэгдэхэ. Хүдөө ажахын болон эдгээ хоолой министрствэдэ 1996-1997 онуудта Буряад Республикада аграрна хубилган шэнэдхэлгын программа дээрэ хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэхэ.
Буряад Республикын Правительствоын Түрүүлэгшын орлогшо А. Н. Жильцовоай хүтэлбэри дор ноябриин 10-да электрын элшэ хүсоор хангалгын программаар зүблөөн болохо. Экономикын министрствэдэ Буряад, Саха (Яхад) Республикануудай болон Эрхүүгэй областиин хоорондоху Хэлсээнэй хүдэлмэриин бүлэгүүдэй уулзалгаар материалнууд дээрэ хүдэлмэри үргэлжэлүүлэгдэнэ.
Ноябриин 8-һаа 10 болотор техническэ мэргэжэлэй училищинуудай хамтын байрануудта хүмүүжүүлгын хүдэлмэриин ямар хэмжээндэ үнгэргэгдэжэ байһаниие шалгаха талаар харалга-конкурс эмхидхэгдэхэ. Ноябрьриин 9-дэ физкультура болон аяншалгаар Россин Федерациин Гүрэнэй Комитетэй Түрүүлэгшын орлогшо И. А. Тер-Ованесянай хабаадалгатай физкультура болон спортын хүдэлмэрилэгшэдэй зүблөөн үнгэргэгдэхэ.
Буряад Республикын Правительствоын Түрүүлэгшын орлогшо Л. П. Табалаевай хүтэлбэрилдэг министрствэнүүд болон албан зургаануудта 1996 ондо федеральна бюджетэй мүнгөөр социальна албанай объектнуудые барилгын болон "Забайкалийн апатидай завод" гэхэн комплекс хэрэглэгшын программа хаража үзэгдэнэ. Хяагта хотодо ноябриин 9-дэ гадаадын экономика ажал ябуулгын асуугалнуудаар семинар үнгэргэгдэхэ.
Ноябриин 12-һоо энэл һарын 17 болотор Республиканска типографи гэхэн ОАО-гой акцинуудай пакедэй 10 процентые мүнгоор худалдаха талаар аукцион болон акцинуудай пакедэй 50 процентые худалдаха талаар коммерческэ конкурс үнгэргэгдэнэ. Ноябрьриин 10-да "Элиген" гэхэн АООТ-ой акцинуудай пакедэй 20 процентые худалдаха талаар инвестиционо конкурс болон Улаан-Үдэин "Уһан замай порт" гэхэн акционернэ бүлгэм, хилэмэнэй 5-даху бааза, Бурядай хладокмбинат, Керамика, Улаан-Үдэин ППО болон "Царм" фирмэ худалдаха талаар мүнгүнэй аукцион эмхидхэгдэхэ. Долоон хоногой туршада антимонопольно политикын болон шэнэ экономика байгууламжануудые дэмжэхэ талаар управлендэ "Эд хэрэглэгшэдэй эрхэнүүдые хамгаалаха тухай" Хуули эбдгэһэн ушарнуудые хаража үзэхэ талаар комиссцин заседани үнгэргэгдэхэ юм.
Буряад Республикын Президентын болон Правительствоын хэблэлэй албан.

Һунгалтыг угтуулан

БУРЯДАЙ НЭГЭ МАНДАТГАЙ ҺУНГУУЛИЙН 9-ДЭХИ ОКРУГТОО ФЕДЕРАЛЬНА ТААНАЙ ГҮРЭНЭЙ ДҮҮМЫН ДЕПУТАДАТ АНДИДАДУУДАЙ ҺУНГАЛТЫН УРДА ТЭЭХИ ОЙЛГУУЛАН ИДХАЛГЫН ХҮДЭЛМЭРИ БУУЛХЫН ГУЛА РАДИОГООР ДАМЖУУЛГА ХЭХЭ

САГАЙ ХУБААРИЛ

- В. Белоусов - ноябрийн 20-до түлбэригүй дамжуулга 07.41 минута, түлбэритэй дамжуулга ноябрийн 22-то 07.41 минута.
И. Найчукова - ноябрийн 21-дэ түлбэригүй дамжуулга 07.41, түлбэритэй дамжуулга ноябрийн 15-да 07.22-...
Я. Кондаков - ноябрийн 24-дэ түлбэригүй дамжуулга 07.41, түлбэритэй дамжуулга декабрийн 15-да 07.22-...
И. Илюхинов - декабрийн 1-дэ түлбэригүй дамжуулга 07.41, түлбэритэй дамжуулга декабрийн 7-до 07.22-...
К. Тулохонов - декабрийн 4-дэ түлбэригүй дамжуулга 07.41, түлбэритэй дамжуулга ноябрийн 30-да 07.22-...
З. Тумуров - декабрийн 6-да түлбэригүй дамжуулга 07.41, түлбэритэй дамжуулга декабрийн 11-дэ 07.22-...
Д. Сергеева - декабрийн 8-да түлбэригүй дамжуулга 07.41, түлбэритэй дамжуулга декабрийн 5-да 07.22-...
И. Марков - декабрийн 13-да түлбэригүй дамжуулга 07.41, түлбэритэй дамжуулга ноябрийн 17-до 07.22-...
В. Прокопьев - декабрийн 14-дэ түлбэригүй дамжуулга 07.41, түлбэритэй дамжуулга ноябрийн 28-да 07.22-... минута.

АРАДАЙ МЕДИЦИНЫН ТҮБ НЭЭГДЭБЭ
Эрхүү хотын Софья Гавриловскаягай нэрэмжэтэ түргэн амалжын больницагийн байшан соо эдэ түрүүлэтэ арадай клиникийн муниципальна түб нээгдэбэ. Арадай медицинэ хэрэглэхэ эрхэ олгоһон лицензитэй, дээдэ эрдэмтэй түрүү мэргэжэлтэд эндэ хүдэлхоор шэлэгдэбэ. Манай корп.

ҮНЭЙН ШЭНЭ БАРИЛГАНУУД

Гүрэнэй хууринда эндэ һая асаа мяскокомбинат ашалагдаа үгтэбэ. Тэрэ тонно мяха буйлууаха үйлдэ. Эндэһээ колбаса, шөдон мяхан болон бусад үлдү гаргагдаха байна. Эндэ үйлдэни завод баригданхай, үйлдэ эдээн буйлуулагдана. Эндэ эдэб эдээ хоолой үйлдэ тусхай түхөөрэлгэтэй ашигшанаар Шэтэ үйлдэжэ, Забайкалийн түмэр үйлдэ ажалшадай стол дээрэ үйлдэна. Түмэр байра болон дайнда үйлдэ гадта дурасханан баригдаа. Барилгануудыг үйлдэ өөһэдынь гурбан үйлдэ бүтээнэ. Түмэр үйлдэ табан жэл соо томо гэрнүүдээр үйлдэгдэн хоёр ута үйлдэ шэнээр бии болоо. Түмэр хоёр дабхар коттедж үйлдэ хархайдажа, һууринай үйлдэнижы шэмэглэнэ. Түмэр үйлдэ жэлэй зуд үйлдэнижы гүнэйнхид хохидол үйлдэ гар дабажа гараа. Мал үйлдэ багаар гарзалуулаа. Түмэр үйлдэ 1100 эбэртэ бодо үйлдэ гаран адуун ажаыда үйлдэно. Энэ намар яһала үйлдэ гаса хуряжа абаба. 3,5 үйлдэ гектарһаа 10 шахуу үйлдэрооно жэгдэрүүлээ. Түмэр үйлдэ тононо сенаж дараа, үйлдэни нилээд сомоолоо. Түмэр үйлдэ ажал хүдэлмэри үйлдэни арад зонийн тэнюуи Ц. ГОНГОРОВ.

Россин Социальна демократиин парти, тийһээ тиитэрээ тэрэнэй Буярадай республиканска эмхи тухай хүнүүд балай мэдэхгүй ха. Июнь һарын эхээр тус партиин хүтэлбэрилэгшэдэй нэгэн, Россин Промышленнигууд болон ользын хэрэг эрхилэгшэдэй холбооной түрүүлэгшын орлогшо В. К. Тихонов Улаан-Үдэдэ ерэхэдээ, урда тээхэнэнь лэ, май һарада, байгуулагдаһан партиингаа эмхи манай республикада эмхидхэхэ зорилготой байһаниинь тон лэ эли һэн. Энэ эмхиин эмхидхэн байгуулгын конференци болохонь гэжэ эмхидхэгшэдынь редакцияда дуулаа бэлэй. Адресаарнь бэдэржэ ошоһонмай, Үдэ голый наанахана, Коммунистическэ, Линховоинной үйлсэнүүдэй бэлшэртэ барааг түхэлтэй нэгэ дабхар модон гэртэ Военторг, сэрэгэй профсоюзуд гэхэ мэтын эмхинүүд байрадаг байба. Тэндэ Буярадай ользын хэрэг эрхилэгшэдэй профсоюзай эзэлдэг уйтахан таһалга соо дурсагдаша конференци үнгэрөө һэн. Россин Социальна демократиин партиин Буярадай республиканска эмхи иматгал жэлэй эсэстэ болохо Гүрэнэй дүүмын һунгалтада хэрэгтэй байгаа бшуу. Хуулар хадаа һунгалтаһаа хахад жэл урид бүридхэлдэ абтаһан партинууд өөһэдынгөө кандидатуудыг дэбжүүлэхэ эрхэтэй ха юм. Тиймэ болохолоороо тус партиин эмхидхэн байгуулгын конференцие Москвада май һара соо үрдигэ үнгэргэһэн байгаа бшуу. Тэрэшэлэн Россин парти гэжэ нэрэтэй һэн хойноо ньютаг ньютагай эмхинүүд хэрэгтэй болохо жэшээтэй. Энээн дээрэһээ харахада, Россин партиин харюусалгата дэргын манай иишэ мориһониинь тон ойгосотой болоно. В. К. Тихоновэй гол хүдэлмэринь Россин Промышленнигууд болон ользын хэрэг эрхилэгшэдэй холбоон юм. Тиймэһээ Улаан-Үдэ ерэхэдээ, өөрынгөө һалбарийн түлөөлэгшэдтэ гэхэ гү, али Буярадай ользын хэрэг эрхилэгшэдэй профсоюзда тэрэнэй хандаһаниинь мүн лэ ойгосотой. В. К. Тихонов хараха янзада

тон томоотой, даруу хүн. Тэрэнэй түлөөдэг Промышленнигууд, ользын хэрэг эрхилэгшэдэй холбооншье мүнөө үдэ нүлөөтэй, хүндэтэй. Тээд Гүрэнэй Дүүмэдэ болохо һунгалта булгание хүдгүүлжэ, арад зондо огто хэрэггүй, гансал Москвагай сэсэшүүл, шурашуулай туйһе хангадаг үрик тариг хэмэл партинуудыг үлээжэ" бии болгоо. Үдын эрьедэ болоһон шэнэ партиин хуралда "үлээхын" хүсөөр арай шамай 9 делегат болгоһон байна. Налшагар модон бараагта һууһанаа мэдэрээд, большевик партиин 1-дэхи съездшье, мүн гурил хадагалдаг

НАЙДАЛЫЕМНИ ХАРЮУЛААГҮЙ

Гүрэнэй Дүүмын депутат болоод байхадаа, тэрэ республика соо газарай үржэл дээшлүүлхэ, уһала мелиоративна хүдэлмэри үргэдхэхэ эрдэм ухаанай үйлдэбэриин үндэһэ баримтагай хараа зохёохо талаар горитой юмэ бүтээжэ шадаха аабза гэжэ һанаһан байгаа. Тийгээдшье Николай Яковлевич тэрэ үдэ тус һанамжым дэмжэжэ, "Бурятвод-мелиорация" нэгэдэдэ үулзажа, энэ асуудалыгэ зүбшэн хэлсэхэ, хоорэдэхэдэ тээ бэлэй. Тээд тэрэмнайше бүтээгүй даа. Һунгалтын урда тээ, мүн депутат болоодшье байхадаа, Н. Я. Кондаков тиймэ хоорэддөө хэхэ үдлөө оложо шадаагүй. Уданшьегүй "Бурятвод-мелиорация" нэгэдэлыншье һалаа, һандараа һэн. Иигээд эрэхэдээ, манай найдажа дэбжүүлһэн депутат хэлэһэн үгэдөө хүрөөгүй, республикада аргагүй шухала удхатай мелиоративна асуудалыгэ шийдэхэһээ хадуураа гэжэ би, һунгалта хүн һанаха байнаб. Тэрэ Гүрэнэй Дүүмэдэ ходо һуужа байгаад, түрэл республикынгаа амин шухала асуудал болохо газарай мелиорацийн хүдэлмэригэ огтолон мартажа, ондоо асуудалуудаар һамааршоо. Тээсгэн "Правда Бурятии" газетэдэ толилогдоһон тоосоон соонь депутатай хэлэн тиймэ тобойсо харагдама юмэн байлашье үгэ гэхээр. "Гүрэнэй Дүүмэдэ хоёр жэл соо та юу хэбтэ?" гэхэн асуудалда Николай Яковлевич иигэжэ харюусана: "Аграрна фракцида

хүсөөжэ шадаагүйб. Юундэб гэхэдэ, нэгэдэхээр, гар табилга суглуулаха хүдэлмэрээ хожомдожо эхилэбди, хоёрдохеор, гар табилгын хуудаһан соо тушаални "Буярадай ользын хэрэг эрхилэгшэдэй эблээй правленийн түрүүлэгшэ" гэжэ бэшэрдэшоо. Зүбөөрөө "Буярадай ользын хэрэг эрхилэгшэдэй профсоюзай түрүүлэгшэ" гэжэ байха ёһотой байгаа. Тийгээдшье, сэхын хэлэхэдэ, мүнгэнэй талаар байдалнай һөөл бэшэ,—гэжэ ойлгуулаба. —Зунай эхээр тамнай Россин Социальна демократиин

ДАБ ДЭЭРЭ УРАГШАГҮЙДӨӨ. СААШАА ЯАХАБ?

склад соо боложо, баһал 9 делегат хабаадаа бэлэй гү гэжэ һанагдаба. Бэшэ талаарнь сасуулаар бэшэ юм бээ даа. Россин Социальна демократиин партие мэдээжэ демократ, М. С. Горбачевой дүтын туһалагша А. Н. Яковлев толгойдог гэжэ В. К. Тихонов мэдээсэ. Урдан Ленинградай томо предпрятинийн директор, һүүлээрнь Россин премьер-министрэй орлогшо, "Улаан директорнуудэй" түлөөлэгшэ гэжэ демократуудай буруулаан нэрлэдэг Георгий Хижанус партиин Түб хороондо ородог байба. Орон соо мэдээжэ үшөөшье нэгэ хэдэ хүн бии. Олонхинь москвагайхид. Буярадай эмхиин түрүүлэгшээр республикын ользын хэрэг эрхилэгшэдэй профсоюзай түрүүлэгшэ А. К. Тарасов һунгалтада һэн. Мүнөөнэй һунгалтын үдэ Александр Константиновиче "Демократический выбор России" объединенные демократы" гэхэн нэгэдэлэй республиканска эмхи Гүрэнэй Дүүмэдэ Буярадай нэгэ мандаатгай округтоо депутата кандидатадэ дэбжүүлбэ гэжэ дуулаа, кандидатуудыг бүридхэлдэ абыхын урда тээ тэрэнтэй хоорэдэхэдэм: —Үгы даа, битнай хэрэгтэй болохо гар табилгын тоо

партиин республиканска эмхиин түрүүлэгшээр һунгалтада бэлэйт. Танай парти "Демократический выбор России" объединенные демократы" гэхэн нэгэдэлдэ оробо гэшээ бээ. —Зүб, ороо. Тээд республиканска эмхимнай бии болоһоор тиймэшье ехэ юмэ хээгүйл даа. Харин хотын, районуудай гудлаанарай, соведүүдэй һунгалтада өөһэдынгөө түлөөлэгшэдыг дэбжүүлхэ һанаатайбди. —Тийхэдээ тэрэл "ДВР" нэгэдэдээ зандаа байха гүт? —Тийхэди даа. —ДВР-гэй директор А. С. Коренев гүрүүтэй республикын Промышленнигууд, ользын хэрэг эрхилэгшэдэй холбоонтой харилсаатгай бээт даа. —Тиймэ бэд даа. Өөрөөшье хубин фирмэ эрхиддэг гэшээ бээбэ. —"ДВР" нэгэдэлэй республиканска эмхи танай урагшагүйдэһэнэй һүүлээр Гүрэнэй Дүүмын һунгалтада саашаа хабаадаха гү? —Хабаадаха даа. "Бурятгро" акционернэ бүлгэмэй директор Лубсан-Доржо Гармаев федеральн списоктэ оронхой. Ойлгууламжын хүдэлмэриденэ дэмжэлгэ үзүүлхэбди. Н. БАДМАРИНЧИНОВ.

оронхойб, байгааалиин нөөсэнүүдэй талаар комитетдэ хүдэлнэб, ууха уһан тухай хуули зохёолгодо хабааданаб... "гэхэ мэтэ юрэл юумые дурдаад үнгэршоо. Энээн дээрэһээнь Россин Гүрэнэй Дүүмын депутат Н. Я. Кондаковой ажал хэрэгыгэ хаража үзэхэдөө, манай ороной урданай онтохошон И. И. Дмитриевэй (1805 он) иигэжэ бэшэһэниинь һанаанда ороно. "Багаганаан хүдэлмэриин сарай эбэр дээрэ һуулгаад ябахандаа, бишье газар хахалалсааб гэдэг юм". Энэ жэлэй декабрьда болохоёо байгаа һунгалтада Н. Я. Кондаковые хоёрдохеор һунгаха болоо һаамнай, байлашье зүб бэшэ ха гэжэ би, юрын һунгалта һанаанаб. Социально-экономическа байдалнай айнабтар түргэн хубилана бшуу. Депутада адуу дутагдаһаа усадаха арга олгожо, тэрэниие дахин һунгахамнай дан бардам ябадал болохо бэшэ гү? Урда тээхи һунгалтада би тэрэндэ этигэжэ, дуугаа үгөө һэм. Тээд тэрэ найдалыемни харюулаагүй, харюулаһыггүй ха даа гэжэ ойлгооб. Харин партийна списоктэй ёһоор Россин Компартийн түлөө үнэн зүрхэнһөө дуугаа үгэхэб. Тийхэдэ нэгэ мандаатгай 9-дэхи региональна округто дэбжүүлэгдэһэн кандидатуудай дундаһаа ямар нэгэдэл болон партида хабаатайб гэжэ харангүй, хүн талыгэ наринаар хаража, шэлэжэ дуугаа үгэхэб. В. ДУГАРОВ, Улаан-Үдэ хотодо ажаһуудаг һунгалта.

“УРДАХИ ХАРГЫШ УРИХАН БАЙХА”

...Үдэнгийн голы эрьедэ бууһан эдирхэн Бальжинима үдэшин наранай улаа бутаран унтархые найхашаан харана.

Урдахил уулын оройдо Уянхан эштэй жэмсэл, Узуураа дүүрэн ургаж, Урагшаа-хойшоол найгалзаа.

Саадахил уулын оройдо Сагдуулхан эштэй жэмсэл, Салаагаал дүүрэн ургаж, Сагаашаал-наашаал найгалзаа.

Энэ үедэ Бальжинимын дуулахые шагнаһан хүн ямар найхан хоолойтой хүбүүн бэ, дуушан болохо заяатайл ха гэжэ ханаха бэлэй.

НАМДУУХАН ТҮНИ АЙЛАЙДА

Б. С. Бальжиевай "Гусиноозерская" шахтын гүн руу анха түрүүшээр ороһоор эгсэ 45 жэл октябрь нарын эдэ үдэрнүүдтэ гүйсэбэ.

Дайгаар соробхилһон дүлэтэ жэлнүүдтэ "Улаан Үдэнгэ" колхоздоо шардайса мал адуулан, шадал соогоо тарилгада, үбһэндэ ябажа боргожоһон хаһань үнгэржэ, сэрэгэй албанда татагдан тухай повесткэ гартань барюулагдаа бэлэй.

Училищи дүүргэһэнэй удаа 1950 оной октябрь нарада "Гусиноозерская" шахта эгээл түрүүшынхээ галта шулуу түнхихээе ороһоноо мартаха аал? Поэт Дамба Дашинимаевай мүнүүдэ эзэлүүдгүй ухаанда ороодхино:

Шини гүзээ малтаад, Залуу шахтер-бурыад Түлээ абахаа ерээ Түнхюур гартаа барыад, Бүдэхир гэрлэдэ нюдөө

дадхаан-ядан уйтан уурхай соогоур алхалһанаа, бүгшэм игсуу агаарһаань аминайнгаа хөөрөһые, үнэхэе дуһаалһа дуһал мэтэ хүлһэнэй духаһаа монсолзон мухарихые—эдэ бүгэдэһөө абиртан бэшэ, гайхан татаад абан мэдэрэлээ мартаха аал? Үдэр үнгэрхэ бүри, проходчигой ажалда дадаха бүрээ дура хүсэлөөрөө ишэл, шахта тээшэ тэгүүдэг болоһоноо ойгоо хэн.

—Сагай ошохые мэдэнгүй хүхэдэй дүхэриг соо юрьезд-нэрьезд ябадаг хаа хэды найхан бэлэй. Залуудаш бэрхэтэй гэжэ ханагдаагүй ажал наһажаалшые болоходош, уруудам, уруужал руу татадаггүй юм байна,— гэжэ шахтын ветеран хөөрхэ зуураа онсо нэгэ ушар дурдаба.—Нэгэ хүхэрнай пенсидэ гаран сасуу үбдэжэ эхилһэн юм. Аймагай

арбан хоёртойдо табатайхан байша бэлэй. Хадам эжым тиэхэдэ фермые даагша, минии эгшэ—тоо бүридхэгшэ, би мал адуулагша байгаабы. Тиимүү, э ж ы ? — г э э д , С о л и Ц ы р е н д о р ж и е в н а д а дүмүүхэнээр хандана.

—Нэгэ хазгай үгэ намдаа хэлээгүй юм даа, Бальжинимамни, Хүнэй үри, хүнэй хүрьгэн иймэл байхадаа, дээдын зэргэ. 1957 ондо хоохон газарта гэр барыад, үлир жэмэс надхуулаад, үнээ, гахайтай, машина-тошиллотой—бардам лэ айл хуунал даа, хөөрхы. Бальжинимам найхан хоолойтой. Дуулуулаад үзөөрэйг даа,—гэнэ Соли төөдэй. Хүрьгэниинь удааншые аргадуулангүй, саг дары зүбшөөжэ, намдуу зөөлөхөн хоолойгоор дуу татана:

« МАНАЙ ҮЕЫН ХҮН » гЭҺЭН КОНКУРСДО ЕРЭҺЭН ОЧЕРК

ҮДЭНГЫН ОДОН

врачнууд, арадай эмшэд ямаршые үбшэн байһыень тодорхойло шадабагүй. Анализууд хуу найн. Яалтайб? Нойроо алдһан, эдэһнээ гараһан хүхэрнай Улаан-Үдэ аргаламжада ошоходонь, бүлэглэн нэгэ эмшэн тудaa ха. "Табяад шахуу жэлдэ энэ шанга ажалда хүдэлөөд, гэнтэ брлиходоо, бэе махабадтнай "сбшордоо". Ажалдаа хөөргөө орохо болоот. Урданайхиһаа бага ажал хэхээр, бээе удаалан дадхааж, болихо байгааг". Иигэжэл тэрэмнай эдэгһэн юм.

Б. С. Бальжиевай ханаае иимэ юумэн мүнөөдөө зобооногүй. 65 наһанайнгаа дабаан дээрэ гарабашые, жэгтэй залуубтар, үшөөл сэбэр шарайтай занда. Үе-үе болоод лэ уриханаар миһэрхэ юм. Инаг дуратай наһанайнгаа үнэн нүхэр—эхин классуудай багша Евдокия Балдановнтай гэрлэһэн саһаа хойшо эбтэй эетэй ажаһуужа байһандаа, дүрбэн хүбүүгэе, басагаяа гарын ганзагада, хүлынь дүрөөдэ хүргэһэндэ гү, али хадам эжыгээ—Соли Цырендоржиевнае ханаан заяан соохонь хүндэлжэ, юрөөднэн хүртэдэгтөө гү—юрэл Бальжинима Санжиевичай ажабайдал гуриимтай, урагшатай. Ехэ хүбүүн Доржонь уг залуулан эсэгын замаар шахтер болоо. Баир Баатар хоёрын дээдэ хургуули түгэхөөд, инженернүүд. Рита—багша, Валерий—политехническэ институтай студент мүн.

...Газаахи сэсэргил соонь ямар ургамал гыбдаа. Үлир жэмэстэ модод, огородой эдеэн—элбэг дэлбэг. Жениаша басаганиинь—жэбжэгэрхэн бэетэй, илдам зантай хүүгэн овоц хуряана. "Эмгэймнай хүлөө гэмтээгээ, үдэр бүри ерэхэ туһалнаб. Үгы хаа, хүшэ хүрэхэгүй",—гэнэ. Мүнөө пенсидэ гараад байһан Евдокия Балдановнагай сай аялгалхадань, Бальжинима Санжиевич намган тээшэ энхэргэнээр харан хөөрэнэ: "Дусиинэ бүри багаһаань хөөршоодэг байһан хүм. Минии

Хадын хабаржаанда Халуу татаал даа, Ханилсан ши бидэ хоёр Мэндэ ябая дөө. Уулынгаа хабаржаанда Унгар татаал дөө, Ушарсан ши бидэ хоёр Мэндэ ябая дөө.

Уянгата аяланууд энэ үдэшэ олоор эдэлээ хэн. Намдуухан түни айлайда наашатай урихан байдаг даа.

“ТУЙЛАҢАМНАЙ— ХАРА ХҮЛHӨӨРӨӨ”

Шахтын ветеранай ажалдаа, ниитын ажабайдада эдэбхи гэршэлһэн баримтануудые дурдая. Шагналуудын: Ажалай Улаан Тугай, "Хүндэлэлэй Тэмдэгэй" орденууд. "Ажалдаа шал гарһанай түлөө", "Шэн габьяата ажалай түлөө. В. И. Ленинэй түрһөөр 100 жэлэй ойдо". "Ажалай ветеран" медальнууд. Бальжинима Санжиевич—СССР-эй нүүрһэнэй промышленностиин хүндэтэ шахтер мүн.

"Востсибуголь" нэгэдэлэй нүүрһэшэдэй профсоюзай территориальна комитедэй гэшүүн, облпрофсоведэй гэшүүн, партиин райкомой гэшүүн, районой арадай сүүдэй заседатель ябаа. Коммунист ажалай бригадануудай Бүхэсоюзна нэгэдэхэ зүблөөндэ хабаадажа ерэхэн юм.

—Прочодчигуудай бригадир Бальжинима Санжиевич эрхим түрүү шахтер, үйлэдбэрийе эмхидхэгшэ байхаһаа гадна олоной түлөө үр зүрхөөрөө ходал оролдожо ябаа. Хүдэлмэришэдтэ хүнгэлэлтэнүүд тухай асуудал захиргаанай урда оло дахин табиһан байха юм. Юумэн бүхэн тухай имагтал өөрын ханамжатай, бултанай "нэнгэһэн" тээшэ абаһаар болоодхидоггүй. Оруулан дуралдалнуудын хүүлэй хүүлдэ зүйтэй зүб гэжэ элирдэг хэн.

Ажалай баатар. Энэл даа бодото алдар солонь. Шахтын түүхэдэ энэ хүнэй нэрэ хэзээдэшые үлэхэ,— гэжэ

участогай начальник М. А. Сахаровский бата ханамжата хэлээ хэн.

—Хуушанай зон нэгэ иимэ баримта хэлсэдэг. Бальжинима Санжиевич бюллетеньдэ

Партиин нэрээр баяжа хүнгэн мурөөр ажамадар зониин хамгаалмаар аал?

Бидэнэр, юрын шахтер коммунистнууд, үнэн ябаабди. Хүнэй мур түнхэй гаргаһан зүргэ алхалаагүйбди. Туйлаһан хара хүлһөөрөө. Мүнөө олзын хэрэг эрхилэгш ямаршые политическэ ха болол номноо хаа, нүү түнхихээе газар доро орохо

—Шэнэ хунгалтын болохо ямар кандидатай түлөө дуу үгэхэ гээшэбта?

—Экономико нэргээхэ, халбаринуудта, тэрэ тоо түлишын-элшэ хүсээ комплексдо түрүүн ээлжээнэй анхрал хандуу юрын зоной байдалда анхэн хүнүүдэй түлөө дуугаа үгэ. Үйлэдбэри нэргэбэл байдалнай тогтонихожо.

Мүнөө шахтада хүдэл байгаа Новомир Александров Исааков, Александр Магвеев Балдаков, Ильдүз Гибдулов Шарипов, бусад олоншые харюу үгэхэл даа. Магад, юумэндэ баларшаг бай болообди, гэбэшые байдалай үнэн зыбые тухай шадабария үшөөл алдаагүй. Соёлой одон соо найндэрнүүд эмхидхэгдэ байгаа гээшэб. Дуу, хатар— дүлэн мэтэ...

—Та, хатардаг байгаа түрүүшээр ехэл голхородоо Теэд эндэхи малталга ашаг, багатай болоо ха юм да. Холбоолжоной уурхайда гэдэ дорохи малталга эхиладээ.

ҮРШӨӨЛ ХАЙРАЛ ХҮРГӨӨ НЭН ГҮ?

—Үдэшэндөө гэртээ гаран носооходоо, тан тухайгаа хана байхаб. Гэрэл сасаруула хэрэгтэй түлиинэ бэлдэнэ хана даа,—гэхэдэм, Бальжинима Санжиевич тугаарайхидэ зөөлэнөөр миһэрхэ юм.

—Нам мэтын шахтер олон аабдаа. ГРЭС гэжэ май предпрятиг хүдэлнэ.

Гэхэ зуура бидэ хуушанай хатуужалтай хүн хойшоо голодоһон гарашоогүйбди. Дүршэл шэнэ халаанда хэрэгшэ. Ямаршые политическэ байгууламжын үедэ май үйлэдбэри хүдэлһөөр байһунгалтын үедэшые өөр үгэ хэлэхэбди.

Өөр тухайгаа юн хэлэхэби даа. Өөрын бэрхэдэ бэшэ, хүзэгшүү алдангүй, орон дэлх үргэмжөөр ябаа хүн бэ. Ажалдаа лэ байхаб аргы бии сагта,— гэжэ үннэй ша уулзалтын түгэхэдэ хэлээ.

... Үдэнгийн эрье. Үншэн хү хүбүүнэй болоһон сэдхэлэйи хүлгөөн юндэн намда тон өөрын, дутын мэ ханагдаадхиба. Сая жэлнү саанаһаа элшээ сасаруу үдэшин ганса одон үр хайрааа хүргөө хэн Оршолоңгой нюуса таагдан даа.

Галина ДАШИНОВА ЗУРАГДЭЭРЭ: Б. С. Бальжиев М. ШАНТАКОВОЙ

ерэбэд. Тэдэнэй дундаһаа ветерануудай госпитальдо ажалладаг медсестрануудай сэнхир хүхэ үнгэтэй халаад бултанай анхарал татаба. Медицинскэ хүдэлмэрилэгшэдэй мүнөө үеын хубсаһан яһала моодноор оёгдодог болоо юм байна. Медсестра басагад хоёрдохи турта "Дезо" гэжэ нэрэтэй повязка хэхэ даабаритай байба. Энэ даабари эгээн түргөөр, шадамараар дүүргэһэн хүн гэхэдэ, удаахи зураг дээрэ гансаараа хуугааша Нина Сангадиева болоно. Эдир залуухан, сэбэр шарайтай Нинын шуран гээшэнь! Өөрын бэрхээр лэ командаяа урагшань татажал байха юм.

Команда бүхэн өөрын санбюлетеньтэй, жюри

Фоторепортаж

энеэлгэбэ. Медсестра басагадай бэддэһэн олон янзын торгнууд энэ конкурсдо баһал сэгнэгдэхэ юм хаш. Психиатрическа больницын түлөөлэгшэд хүнэй эльгэ, уушха, зүрхэ гэхэ мэтын зүйлнүүдые дууряжа, үнгэ үнгөөрнь тааруулжа зохёохон торт бэддэжэ асараа. Тэрэ тортодо тааруулжа, шүлэг зохёохон байба. Конкурсын боложо байхада, гоё хүгжэм, дуунууд зал соо зэдэлнэ.

Жюриин түрүүлэгшэ Светлана Лаврентьевна Сергеева тус конкурсдо хабаадаһан 21 басагадта баяр хүргэн амаршалаад, онкологическа больницын түлөөлэгшэдые урда гарахыень уриба. Тэдэнэртэ 1-дэхи хууриин тэмдэгтэй улаан лентэнүүд зүүлгэгдэжэ, гоё болор вазанууд бэлэг болгон барюулагдаба. Хоёрдохи хуури эзэлһэн "Фтизиатрия" нэгэдэлэй медсестра басагад сай ууха сервисүүдтэ хүртэбэ. Саашань гурбадахи хуурида гараһан кожно-венерологическа диспансерэй басагадта шаажан вазанүүдые барюулбад. Түгээхэдэнь жюриин түрүүлэгшэ С. А. Сергеева иигэжэ хэлэнэ: "Элүүрье хамгаалгын министерство конкурсдо хабаадаһан басагадта мэргэжэл шадабаридань таараха нэрэ зэргэнүүдые олгохо гэхэн шиндхэбэри абаа. Минии ханамжаар, эрдэм мэдэсээрэ дээгүүр, ажал дээрэ хүндэтэй, эгээл эрхим медсестранууд эндэ ерээ гэхэ байнаб". Зүб лэ даа. Эдэ басагадай бултадаа үнэн зүрхэнһөө ажалдаа дурагайгаар, сэдхэлэй халуун анхаралаар үбшэнтэндөө хандадагынь эндэл харагдаа даа.

Г. ЗАНАЕВА.

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: жюриин гэшүүд; онкологическа диспансерэй 1-дэхи хуури эзэлһэн команда; медсестра Н. Сангадиева.

С. БАЛДУЕВАЙ фото-зурагууд.

СЭДХЭЛЭЙ ХАЛУУН АНХАРАЛ ХЭРЭГТЭЙ

зурагууд дээрэ хубсаһан сагаан халаадтай бая Улаан-Үдэ хотодо үзэгдэһэн "Эрхим" гэхэн конкурсдо баярай охиндо абтаад конкурсдо гурба-гурбан бүридэһэн 7 команда тэмсэжэ гараа. Онкологическа больницада конкурсдо медсестранууд Анна Ивановна (капитан), Марина Светлана Очирова

дуу дуулажа, конкурсые шэмэглэнэ.

Түрүүшын турта 6-дахи столдо хууһан психиатрическа больницын медсестранууд илажа гарабад. Эндэ Дареева Балмасугай үгэһэн харюу "5" гэхэн сэгнэлтээр сэгнэгдэе. Басагадай зарим асуудалдаа буруу харюуса жарихадань, бэшэниинь "Буруу хэлэнш!" гэжэ байгаад хашхаралданад. Харин зал соо хууһан нүхэдын

тэдэнэйнгээ түлөө ехэл ханаагаа зобоно хэбэртэй, саарһан дээрэ томо үзэгүүдээр нэрыень бэшэнхэй, элдэб аргаар нүхэртөө туһалхые оролдонод. Гоё найхан хубсаһатай, үндэр хүеытэй туфлинуудые үмдэһэн сэбэр залуу эдэ басагадай мурьсэжэ байхада, зохид гээшэнь.

Хоёрдохи турай эхилхэдэ, басагад саб сагаахан халаадуудаа үмдэнхэй гаража

тэдэниинь шүүмжэлхы анхаралтайгаар харанад. Эгээн удхатай сэсэнээр, шадамар бэрхээр хөөрөһэн командануудта үндэр сэгнэлтэнүүд үгтэнэ.

Эндэ республиканска онкологическа больницын түлөөлэгшэдэй санбюлетень "таба" гэхэн сэгнэлтэдэ хүртэбэ. Юуб гэхэдэ, басагад өөһэдынгөө бюлетень хамгаалхадаа, багахан зүжэг харуулжа, бултаниие

дэхи хуури эзэлэе. "Фтизиатрия" нэгэдэлэй элүүрье хоёрдохи хуурида харин гурбадахи кожно-венерологическа диспансерэй эрхим медсестрануудта үгтөө. Түрүүшын тур эхилжэ, басагадта тараагдаба. Хэдэн хуурида түргэн, зүб үлгэһэн хүндэ эгээл үлгэһэн гэжэ жюриин хэбэ. Басагадай хуурида гэжэ байхада, соёл үлгэһэн габьяата эрхимэдэгшэ Татьяна Иванова гитара дээрэ "Бежит река" гэжэ

...АЛИ ТҮРЭЛ ХЭЛЭЭ ТООДОГГҮЙ ГҮ?

Конкурс тухай бодолнууд

1995 оной октябриин 26-27-ной үдэрнүүдтэ олон түрэнэй университетэй актовая зал соо "Гитара-95" гэхэн конкурс үнгэрөө. Энэ конкурсдо Залуушуулай хэрэгүүдэй талаар гүрэнэй конкурсдо БГУ-гай профком эмхидхэнэ юм.

Конкурсдо 20 оюутан мурьсөөндэ хабаадаһан конкурсдо 5-дахи курсын оюутан Павел Кычаков конкурсдо гуримтай, мүн конкурсантнуудай конкурсдо сэгнэхэ жюриетэй бултаниие танилсуулба. Конкурсые гэхэл, Владимир Батурин—Буряадай гүрэнэй ударидагша, Жаргал Цыренжапов, Наян Цырендоржиевич—Залуушуулай хэрэгүүдэй талаар гүрэнэй конкурсдо гэхүүн, мүн Чингис Цыбиков—БГУ-гай профкомой түрүүлэгшэ.

Конкурсдо хажуу академийн оюутан Жигжитов Баярай "Гитара дуун" (үгэнь С. Есенинэй) намда илангаяа конкурсдо Агууехэ нэгэдэй уянгата шүлэгэй гүн удхые, конкурсдо дурьдэ тэрэ дамжуулжа шадаа гэжэ конкурсдо Василий Хойлов (ВСГТУ) "Зун" гэжэ өөрынгөө конкурсдо дуратай басагайа үгылэн шанална. Эдэ хоёрой конкурсдо бэрхээр шададагынь тэмдэглэхээр.

Конкурсдо минутын забһарлалай удаа конкурсдо гэхэл. Эндэ түрүүн Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой академийн академиин оюутан Раднаев Вадим конкурсдо хэлэн дээрэ буряадай "рэн" гүйсэхдэжэ, конкурсдо хайшаагдаба. Гунигтай дуунуудые шагнажа, конкурсдо абтаад хууһан харагшад нэгэ бага хүнжэ, конкурсдо бэрхэртэй. Энэл академиин оюутан Андрей конкурсдо түрэл Улаан-Үдэ хото тухайгаа зохёон

дуун олоной дура буляба хаш. Буряадай гүрэнэй университетэй оюутад Гомбоев Булат, Карпов Вячеслав гэхэдэ "Цветы бывают разные", "Эгэтын-Адаг" гэжэ дуунуудые найханаар дуулаа. 2-дохи хубийн эсэстэ соёлой болон искусствын академидэ хурадаг Дангар Элан өөрынгөө түрэл тыва, мүн англи хэлэн дээрэ инаг дуран тухай дуунуудые хангиурдажа, олоной хонирхол татаал ха.

Октябриин 27-до конкурсдын гала-концертдэ хүн зон олоор сугларба. Эндэ конкурсдо хабаадажа, хуури эзэлээгүйшүүл түрүүшээр дуулаа. Лауреадууд эгээл хүүдэ уригдажа, сугларагшадай тэсэбэри нилээд шалгагдаа. Өөрын зохёохон дуун гү, али ондоо дуунай үгэ гү, али хүгжэм хэрэглэлгэ, дуугаа гүйсэхдэхэдөө, ямараар бээ абанаб, али хэр зэргэ дуунайнгаа удхада тааруугаар сэдхэлэйнгээ байдал харуулаб гэхэн гурбан зүйл яһала баримталжа, жюри түрүү хуурида гараһан гурбан оюутаниие тодорюулба.

Соёлой болон искусствын академиин оюутан Федотов Андрей түрүүшын хуурида гаража, 200 мянган түхэриг бэлгээр, грамотаар шагнагдаба. Хоёрдохи хуурида гараһан БГУ-гай эхин классуудай факультэдэй IV курсын оюутан Белова Юля грамотаар, 150 мянган түхэригөөр шагнагдаа. Гурбадахи хуури эзэлһэн Буряадай гүрэнэй университетэй оюутад Гомбоев Булат Карпов Вячеслав хоёр 100-100 мянган түхэриг мүнгөөр ба грамотаар шагнагдаба. Энээнэй хажуугаар олоной найшаалда хүртэһэн Раднаев Вадим, Жигжитов Баяр, Сабиданов Баяр, Дангар Элан гэгшэдтэ Залуушуулай хэрэгүүдэй талаар гүрэнэй комитэдэй зүгһөө Наян Цырендоржиевич

Сагаев үнэтэй бэлэг барюулаа. Наян Цырендоржиевич конкурсдо хабаадагшадта найн найханиие, элүүр энхые хүсэжэ, энэ конкурсдо заншалта болгохые дурадхаба. Буряадай рок-хүгжэмэй эрхим түлөөлэгшэдэй нэгэн Владимир Батурин үгэ хэлэжэ, "Рок-Восток" бүлэгэй зүгһөө конкурсдо хабаадагша бүхэндэ кассетэ бэлэг баряа. Иигэжэ конкурсдо хабаадагшад булта тайзан дээрэ гараад, "Дүхэригтөө уринабди" гэжэ дуугаар энэ үдэшые дүүргэбэ.

"Оюутанай гитара-95" гэхэн конкурс хараад байхадаа, залуушуулай хонирхол татаха иимэрхүү хэмжээ ябуулганууд үшөө олоор, саг үргэлжэ үнгэргэгдэһэй гэжэ хэлэхээр. Юрэнхыдөө, гитара болбол камерна хүгжэмэй инструмент гээшэ ааб даа. Тиймэһээ сэдхэлэй хүбшэргэй дайраха уянгата хүгжэмтэй, гүнзэгы удхатай үгэнүүдтэй дуунууд лэ юрын гитарын дэмжэлгэ доро гоёор зэдэлдэг бшуу. Энэ конкурсдын заншалта болоо хаа, залуушуулай гитара дээрэ наадаха шадабариньше мүлигдэхэ, өөһэдын зохёохы уран бэлиг хүгжэхэ. Мүнөө үеын хүгжэм дуунуудһаа гадна классика болоһон романсуудыньше гүйсэхдэхэд болохо аалам. Энэ удаа буряад дуунуудые хоёр лэ хүн дуулаа. Харин конкурсдо 12 буряад хүбүүд хабаадаа гэжэ тэмдэглэе. Залуушуулай ханаанда хүрэмэ шэнэ буряад дуунууд олодоогүй гээшэ гү, али эдэ, оюутад буряад хэлэндэ ахирхан, түрэл хэлээ тоодоггүй байна гү гэжэ ханахаар.

Д. ПИДУЕВА, БГУ-гай 4-дэхи курсын оюутан.

НОМУУДАЙ
ВЫСТАВКЭ

Улаан-Үдэ хотын Үндэхтэнэй библиотекын фойе соо Забайкалийн шэмээшэгүүдэй соёлой үдэрнүүдтэ зорюулагдаһан номуудай выставкэ үнгэргэгдэбэ. Тус библиотекэдэ саг үргэлжэ тусхай выставкэнүүд эмхидхэгдэдэг юм.

Үнгэрһэн хабар шэмээшэгүүдтэ зорюулагдаһан хонирхолтой, дэлгэрэнгы онсо выставкэ эмхидхэгдээ бэлэй. Мүн лэ эдэ үдэрнүүдтэ "Шажан мүргэлэй түүхэхээ", "1905 оной Ород Ази", "Байгал шадарай шэмээшэгүүд" гэхэ мэтэ зоной хонирхол татаха түүхын номууд олоной анхаралда табигдаба. 1909 ондо хэблэгдэһэн номой гэршэлгээр, 1897 ондо Байгал шадарай нутагуудта 45 мянган шэмээшэгүүд ажаһуудаг гэжэ мэдээсэгдэнэ. Г. И. Охрименкын, В. П. Матицкын, Р. П. Потанинай зурагтай хуушанай номууд уншагдаһаар хонирхолдо табигдаа.

Энэ выставкэдэ гансал мүнөө үеын ёһо заншал, ажабайдал, шажан мүргэл харуулагданхай бэшэ. Бидэнэр эндэхи хүдэлмэрилэгшэдтэй хамта оролдожо, арад зонойнгоо түүхын хэдэн үеын он жэлнүүдэй хугасаа соо сахижа ябаһан ёһо заншал тухай номуудыг суглуулжа эндэ табибабди. Энэ темэдэ бэшэгдэһэн тусхай номууд үсөөн юм. Гансал хүүлэй үедэ эрдэмтэ Фирс Федорович Болонев хонирхолтой шэнэ номуудыг бэшэжэ байна.

Гадна хуушан славян хэлэн дээрэ бэшэгдэһэн шажанай номууд үсөөн, гэжэ хотын шэмээшэгүүдэй түбэй түрүүлэгшэ Георгий Андреевич Новокрещенных выставкын үедэ хэлээ һэн.

Наяхан Чечняда алуулһан хүбүүдэй дурасхаалда зорюулагдаһан эхэнүүдэй пикет болоо һэн. Наһа бараһан түрэлхидэй шэмээшэгүүдэй заншалта үдэр тэрэл үедэ тудалдаа. Тиймэһээ соёлой үдэрнүүдыг энэ үедэ эмхидхэхэдэ, ханаанда ехэл таарамжагүй байба. Саашадаа Соёлой министерство тусхай хэмжээ ябуулгануудыг үнгэргэхэдөө, эдэ бүгэдыг хараадаа абаха ёһотой, гэжэ шэмээшэгүүдэй түбэй түрүүлэгшэ тоолоно.

Е. ЦЫБЕНОВА.

шиидхэбэрээр 10 хүнийн буудуулжа алуулһан юм. Эдэ зоной хэрэгүүд 50 жэлэй үнгэрхэдэ мүн лэ сагааруулагдаа. Олонхинь "панмонголизм" гэхэн үгын удхыг ойлгохогүй зон байгаал даа...

Панмонголизм хадаа "Агуухэ Монгол уласыг" байгуулгада шэглүүлэгдэһэн үзэл суртал болон политика юм. Чингис хаанай империдэл ади агуухэ гүрэн байгуулха тухай үзэл суртал хүдөөгэй юрын ажалшадай дэмжэлгэдэ хүртөөгүй, республикын олонингэ тэрэниие буруушаагаа һэн.

Хэдэн олон бэрхэшээнүүдэй ушарбашье, хамтын ажыхынуудай байра байдал жэл ошохо тума бэхижэһээр, мал болон тарьяан ажалай ашаг үр аргагүй дээшлэхээр байгаа. Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэдайнай урда тээ ороной

зон байгаа гэжэ тодорхойлогдоногүй. Буряад орондо болоһон тарьяшадай булалгаанууд тухай ном соогоо Д. Доржиев "Ноёхойной булалгаан" тушаа эли тодо бэшээр, нэгэл талын хараа баримталан бэшэһэн юм. Зарим ушарта - 3 аймагта, нүгөө тээ - Ноёхойно, гурбадаху ушарта - Сэлэнгын аймагта булалгаан болоо гэжэ худхана. Иигэхэһээ гадна, мүрдэлгын документнүүдыг, республикын КГБ-гэй архивай материалнуудыг ном соогоо дурадахадаа, шүүмжэлхы ёһоор хандаагүй, партийна болон гүрэнэй архивуудай энэ хэрэгтэ хабаатай материалнуудыг бүрмүһэн хэрэглээгүй, мүн тэрэ үе сагта ажаһууһан, гэршэлэн хөөрэхэ зоной ханамжануудыг анхаралдаа абаагүй гэжэ ханагдана.

50 жэл үнгэрһэн хойно, 1990

ёһо эбдэлгэ, зэмэргүй, олонхи ушарта Совет засагта үнэн сэхэ, ажалша хүнүүдыг хардаалга дэлгэрээ һэн. 1930 оной эхиндэ багша Ц. Ц. Жигмитовые тушааба. Эрдэм бэшэгтэй, ухаатай сэсэн багша республика соогоо мэдээжэ хүн байгаа. 1929 онһоо Сэлэнгын долоон жэлэй хургуулида географи болон түрэл хэлэ заадаг һэн. Хардалгын ёһоор ОГПУ-гай зургаануудта баригдаад, шангаар мүрдэгдэһэн юм. Бүхы худал хуурмаг гэмнэлгэнүүдыг эрид буруушаагаа бэлэй. Залаа нутагай бүдэг колхознигууд багша Жигмитовэй Совет засагай урда зэмэргүй байһынь гэршэлэн, сүлөөлхынь гуйһан зууршалга бэшэгтэйгээр ОГПУ-гай түлөөлэгшэдтэ хандаба. Өөрөө Ц. Ц. Жигмитов партийна Буряад-Монголой обкомий секретарь М. Н. Ербановай нэрэ дээрэ мэдүүлгэ бэшээ һэн.

Түүхын хуудануудыг ираханда...
"НОЁХОНОЙ БУЛАЛГААН",
"ПАНМОНГОЛИС ЭМХИИН ГЭШҮҮД"
ТУХАЙ

"Совет засагта харша идхалга хэһэн" гэжэ ОГПУ-гай түлөөлэгшэд Осодоев, Помытов тэрэниие гэмнээ. 7 пункт тодорхойлон тооложо, Ц. Ц. Жигмитов энэ гэмнэлгын үри үндэһэ үгы байһыень баримталаа. Энэ бэшэг соогоо хэрэгтэнь хабсаргагдаһан бүхы материалнуудыг найнаар шалгажа үзэхыг тэрэ гуйһан байна. Тээд мэдүүлгэнь анхарагдангүй үлэжэ, Ц. Ц. Жигмитов сүүдэй шиидхэбэрээр 5 жэлээр эрхэхээ ханагдаа бэлэй. 50 жэл үнгэрһэн, наһа бараһан хойнонь башын нэрэ сагааруулагдаа һэн.

Энэл үедэ "Ноёхойной булалгаан" гэжэ нэрлэгдэһэн үйлэ хэрэг болоһон гэршээ. Үлэн дээрэ ямаршье булалгаан болоогүй юм. Бүдэг зоной хуули буса ябадалыг хэдэн зуун хүнүүдэй зэбсэгтэ булалгаан болгожо харуулаа, худал хураг суу тараагаа бшуу. 1930 оной май харын һүүл багта сомсөөдэй байһан соо 10-12 хүн хуули буса ааша гаргаа һэн. Саарһа дансануудыг, налог татабари тухай мэдээнүүдтэй данса документнүүдыг үрин тараагаа, шуулаа. Бусад шухала документнүүдтэй шкаф, стол болон стулууд, сомсөөдэй байһан нэгэһыг гэмтээгүй, бүрин бүтэн үлэһэн юм. Ямаршье наншалдаан, буудалдаан болоогүй газарта - мүрдэгшэд аймшагтай үйлэ хэрэг, булалгаан болоо гэжэ мэдээсэ бшуу.

Тийгээжэ энэ хэрэг үүсхэһэн 10-12 хүнһөө гадна оройдоошье зэмэргүй ноёхойнохид Ц. Цогтоев, В. Балданов, Н. Доржиев, Б. Ванжилов болон бусад баригдажа тушаагдаа һэн. Аяар 46 хүн толгойн саазада хүртэһэн, Туруханска хизаарта 7 хүн сүдлэгдэһэн, 69 хүн түрмэ шорондо хаагдаһан байна. Эдэнэрэй хэдыниинь Ноёхойной

ондо Сэлэнгын аймагта ажаһуудаг байһан 246 хүнэй нэрэ сагааруулагдаа. Гүрдэлгэ, хамалганда орогшодой хэрэгүүд Буряад Республикын КГБ-гэй архив соо 50 гаран жэлэй туршада хадагалагдажа байгаа. Һүүлэй хэдэн жэлдэл тэдэниие хараха, шэнжэлхэ арга олгогдоо. Эрхүүгэй университет дүүргэһэн залуу түүхэшэд Б. Базаров, В. Дугаров, Л. Курас, Ю. Шагдуров "Сибирь" гэхэн ниитын-эрдэмтэй түб байгуулаа, эдэ материалнуудыг гүнзэгыгөөр шудалжа байнхай.

1930 оной хабар "Искра" ("Ошон") коммуна "Большевик" колхоз болгогдобо. Колхознигуудай габшагай ажалай ашаар энэ ажыхы'хул дээрээ гаража, аймаг болон республика соогоо эрхим түрүү ажыхынуудай тоодо ороһон юм. Материально-техническа баазын хүгжэхэдэ, нутагта социальн-соёлой объектүүд баригдаа һэн. Ноёхойной хургуули 7 жэлэй байһанаа дунда хургуули болгогдоод, шэнэ байшантай, багшанарай бэрхэ коллективтэй болоһон юм. Нутагта өөһэдын сэхээтэн - багшанар, врачнууд, агрономууд, зоотехнигүүд, артистууд урган гараа.

Тээд 1937-1938 онуудай хамалган эхилээд, шэнэ ажабайдал байгуулгада эршэмтэйгээр, урма зоригтойгоор шармай ороһон ноёхойнохидто гай тодор болобо. Нутагай эрхим түрүү 23 хүн "панмонголизм эмхийн гэшүүд" гэжэ гэмнэгдээд, тушаагдаа бэлэй. Тэдэнэй тоодо Цыремпил Бадаев, Цырен Будаев, Бальжин Генинов, Бальжин Биликтуев, юрын колхознигууд Дымбырл Дашипиллов, Санжижап Буянтуев, Аюша Рабданов, 80 наһатай Цыренжап Жигмитов болон бусад. БМАССР-эй НКВД-гэй гурбанай

баруун хубиһаа Буряад орондо ехэ олон нүүдэлшэд ерэхэн юм. Ноёхондошье нүүжэ ерэгшэд байгаа. Колхоз 10 гаран бүлыгэ түбхинүүлээ, ажалаар хангаа. Тийгээжэ олон үндэһэ яһатан - 1144 буряад утсаатан, 142 ород, 30 татар, 10 украин утсаатан дайнай хүүлдэ эндэ ажаһуудаг һэн.

Тэрэ үеын залуу үетэн Совет орондо үнэн сэхээр, ами наһаяа гамнангүй, хамгаалхаар бэлэн байхаар хүмүүжүүлэгдэдэг байгаа. Нутагай залуушуул Улаан Армида алба хэдэг, техникум болон дээдэ хургуулида хурахаа ошодог бэлэй.

1940 оной октябрь соо Москвада буряад-монгол искусствын болон литературыны декада үнгэрөө. Эндэ дурадахагдаһан мэргэжэлтэ искусствын - драматическа, оперно, баледэй, уран зурагай, уран зохёолой бүтээлнүүд буряад арадай соёлой гайхамшагта хүгжэлтыг сүм элирхэйлээ һэн. Буряад-Монголой хүгжэмэй-драматическа театрай бүридэлдэ бэлигтэй артист Бальжинима Ринчинов уран бэлигээ москваягидта бэлэглэһэн юм.

Энэ үйлэ хэрэг тухай "Известия" һониндо (1940 оной октябриин 12-то) миний бэшэһэн "Һэргэн хүгжэһэн Буряад-Монгол орон" гэхэн статья хэблэгдээ һэн. Энэ статья "Коминтерн" радиостанцида дамжуулагдаа. Республикын хамжөө нутагуудай ажабайдал тухай тодорхойгоор бэшэгдээ бэлэй. Олон ажыхынууд тэрэ үедэ 8-10 мянган толгой мал баридаг байгаа. Иимэ томо ажыхынуудай тоодо Ноёхойной "Большевик" колхоз ородог һэн.

БУЯНТА САНЖИЕВ,
профессор.

Эрхүү хото.

АРА ТАМХИНАЙ ХОРОН АЮУЛТАЙ

Воронежско областто жэл бүхэндэ 30 наһа арба гаран залуу хүн хара тамхитай боложо наһа бараһа. Мянгаад наһаанууд бүридхэлдэ абтанхай. Тээд бодото үедэ энэ тоо хараа байса олон аабдаа гэжэ

областной УВД мэдээсэ.

Эндэ хая үнгэргэгдэһэн операцин үедэ 15 гектарта нэмжыһэн кукурузын поли дээрэ шоусаар таригдаһан хорон сээсэг обёорогдожо, үгы хэгдээ. Украинаһаа, Казахстанһаа,

Кавказһаа, Энэдхэгһээ, Хитадаһаа наркотигуудыг шоусаар гаргаха нэдэлгэнүүд хэгдэнэ.

Мүнөө Воронежско областто наркомануудыг эмшэлхэ, энэ үбшэнһөө һэргылхэ тусхай түб байгуулагдана.

(Һонинһоо абтаба).

